

УДК 37.116:81'24-053.4

ВАРІАТИВНІСТЬ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Т.В.Воробйова

Анотація. У статті обґрунтовується необхідність раннього навчання іноземній мові дітей дошкільного віку, аналізуються головні підходи до формування іношомовної компетенції дітей цього віку.

Ключові слова: комунікативна компетенція, комунікативна ситуація, дошкільники, протиріччя, дидактичні засоби, інноваційні технології.

Аннотация. В статье обосновывается необходимость раннего обучения иностранному языку детей дошкольного возраста, анализируются главные подходы к формированию иноязычной языковой компетенции детей данного возраста.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, коммуникативная ситуация, дошкольники, противоречия, дидактические средства, инновационные технологии.

Summary. The article considers the importance of teaching foreign languages at preschool educational establishments, analyses the main approaches to formation of foreign language communicative competence of young learners.

Key words: communicative competence, communicative situation, young learners, contradictions, didactic means, innovative technologies.

Постановка проблеми. XXI століття вочевидь стане віком мультилінгвізму та мультикультурності. Аналіз вітчизняної наукової літератури, постанов та документів МОНМіС України свідчить про те, що тенденція вивчення іноземної мови у дошкільних навчальних закладах набуває загальнодержавних масштабів. Є всі підстави стверджувати, що в найближчий час навчання іноземної мови дітей дошкільного та молодшого шкільного віку стане обов'язковим елементом навчальних програм. Педагогічні засади формування іншомовної мовленнєвої діяльності дітей дошкільників все частіше обговорюються на сторінках наукових збірників, вони стають предметом експериментальних досліджень вітчизняних педагогів-новаторів. Аналіз методичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що:

- в педагогічній науці питання раннього вивчення іноземної мови сьогодні є надзвичайно актуальним;

- розроблені моделі, стратегії та технології формування іншомовної мовленнєвої компетенції є досить ефективними і забезпечують реалізацію завдань розвитку мовленнєвих навичок дітей чотирьох-шестирічного віку.

Аналіз виконаних досліджень. Проблемами навчання дітей дошкільного віку іноземної мови займалися і займаються провідні вчені-педагоги та методисти (Н.Клюніна, В.Плахотнік, І.Зимня, А.Богущ). Більшість вчених, визначаючи зміст навчання іноземної мови дітей дошкільного віку, наголошують на необхідності методично інтегрувати розвиток мовленнєвих навичок малюків у навчання іноземної мови в умовах дитячого садочка (Н.А.Яценко).

Проблема лексичного запасу дітей дошкільного віку досліджувалась вченими в різних аспектах: фонетичні, лексичні та граматичні особливості дитячого мовлення (Т.Ушакова, Н.Рибніков, Н.Юр'єва), особливості становлення та розвитку словника дітей (М.Коніна), формування лексичної компетентності дошкільників (А.Богущ, Ю.Руденко), лінгводидактичні засади навчання іноземної мови (В.Редько), концептуальні засади створення розвивального середовища у дошкільному навчальному закладі (Є.Белкіна, Н.Гавриш, О.Коваленко). Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні визначається обов'язковий мінімум мовленнєвого розвитку дітей узагалі та в межах лексичної компетенції, зокрема.

Отже, проблема вивчення та навчання іноземної мови на ранньому етапі сьогодні є актуальною. Необхідність дослідження цієї проблеми продиктована в першу чергу певними існуючими протиріччями щодо самої сутності іншомовної мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку. На відміну від європейської теорії і практики у вітчизняній науці не вироблені єдині підходи та теоретичні засади тлумачення поняття іншомовної комунікативної компетенції саме дітей раннього віку.

В працях, присвячених проблемам комунікативної лінгвістики, психології, теорії діяльності, методики навчання іноземної мови, науковці виділяють чотири головні стратегії навчання іноземної мови: біхевіористичну, інтуїтивно-свідому, свідомо-пізнавальну та комунікативну (О.Леонтьєв, І.Зимня, А.Богущ). Комунікативний підхід відповідає специфіці іноземної мови як навчального предмета в дошкільному навчальному закладі, оскільки він забезпечує оволодіння дітьми дошкільного віку навичками іншомовного спілкування на початковому рівні і сприяє формуванню комунікативної компетенції. Комунікативна мовна компетенція дає можливість дошкільнику успішно здійснювати мовленнєву діяльність в конкретних умовах спілкування за допомогою специфічних засобів і може розглядатись як інтегративне явище, що охоплює низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки. Усі ці уміння та знання реалізуються в умовах, що моделюють ситуації реального спілкування. Ефективність навчання іноземної мови в дошкільному закладі зумовлена ще й тим фактором, що це відбувається саме в той період дошкільного віку, коли діти опановують мовні механізми, які керують формуванням мовленнєвої діяльності рідною мовою. У свідомості дитини-білінгва відбуваються процеси порівняння, зіставлення іноземної та рідної мов, що дає змогу оволодіти двома мовами за той самий час.

Таким чином, аналіз наукових досліджень, концепцій та підходів різних авторів до проблеми раннього навчання іноземної мови дозволяє зробити висновок, що сформувати комунікативну компетенцію дошкільника – це означає навчити спілкуватись. Ефективна комунікативна ситуація – це коли питання ставиться з метою отримати певну інформацію, яка цікавить, або ж отримати підтвердження своєму припущенню. Особливо це важливо в процесі формування іншомовних мовленнєвих навичок. На нашу думку, головне – це навчити дитину, використовуючи свій мінімум лексичного запасу, висловитися максимально. Не боятися помилок, намагатися бути зрозумілим, використовуючи усі види міміки, жестів, інтонації. Ситуації спілкування повинні бути простими, максимально наближеними до реального життя, цікавими для дітей дошкільного віку.

Отже, з одного боку, визнається потреба в ранньому навчанні іноземній мові, а з іншого – немає чітко сформульованих умов та стратегій, які забезпечують ефективність цього процесу. Ігнорування принципу врахування вікових особливостей дітей призвело до того, що навчання письмовому мовленню іноземною мовою згідно програм здійснюється паралельно з навчанням письму рідною мовою. Це, на нашу думку, ускладнює і перший, і другий процеси. Аналіз навчальних програм та методичних рекомендацій, якими користуються в дошкільних закладах та початковій школі, демонструє нехтування принципом наступності між методиками навчання дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку.

У вітчизняній освітній практиці переважає традиційний підхід як до організації навчального процесу, так і до його змісту. По відношенню до навчання іноземній мові цей підхід реалізується двома шляхами. Перший з них, опираючись на традиційну стратегію формування темпів розвитку дитини, спрямований на підпорядкування соціально-педагогічних пріоритетів дошкільного закладу вимогам і особливостям навчання в початковій школі. В основі іншого шляху – тактика поглиблення в початковій школі тих елементарних знань, з якими дитина приходить туди з дитячого садку. Таким чином, форсована підготовка до школи фактично витісняє специфічні види діяльності дошкільнят (від гри до різних видів художньої творчості) і відбувається, власне, навчання на заняттях. А гра, якщо і використовується, то в ній чітко прослідковуються риси навчального предмету.

Це недопустимо, оскільки цим не лише ускладнюється процес формування іншомовної мовленнєвої компетенції, а й, можна стверджувати, зводиться нанівець сама суть цього процесу.

Наступний важливий момент, на який хотілося б звернути увагу, це непродуманість запозичення зарубіжного досвіду. Ми однозначно підтримуємо і визнаємо доцільність використання передового зарубіжного досвіду. Проте, в практику вітчизняних освітніх закладів він, цей досвід, переноситься дуже часто фрагментарно і методично необґрунтовано, а тому й ефективність від цього запозичення досить низька.

На ранньому етапі формування іншомовної комунікативної компетенції існують ще і свої специфічні протиріччя. Одним із них є протиріччя між бажанням батьків залучити дітей до вивчення іноземної мови якомога раніше і відсутністю у дошкільників реальної потреби користуватися нею у своєму повсякденному житті. Традиційно на ранньому етапі зміст вивчення іноземної мови охоплює такі види мовленнєвої діяльності, як оволодіння певними лексичними одиницями, розмовними кліше, заучування віршиків, пісенок. Батьки задоволені. Проте мотивація батьків не співпадає з мотивацією малюків, оскільки вони не відчувають життєвої потреби в іноземній мові. І лише, коли вчитель зацікавить їх, вони займаються цим.

Згідно усіх теорій і концепцій провідних психологів і педагогів головним видом діяльності дитини у дошкільному віці є гра. Ігри розвивають сенсорні орієнтації дітей, спостережливість, пам'ять, увагу, мислення. Ч. Рід стверджує, що ігри мають велике значення для формування і розвитку самосвідомості дитини, оскільки в них дитина зміцнюється як активний учасник комунікативної діяльності [3, с.67]. Проте, на практиці більшість батьків незадоволені, коли бачать як їхня дитина грається на занятті, оскільки сприймають гру лише як розвагу, а не навчання.

Отже, наступним протиріччям є протиріччя між підсвідомим прагненням батьків та й вчителів ставитися до дошкільників як до учнів і відсутністю потреби в навчальній діяльності в самої дитини.

Це протиріччя ще більш загострюється, коли деякі «спеціалісти» дошкільних закладів починають оцінювати знання дітей. Цей стереотип традиційного навчального процесу суттєво спотворює позитивні результати формування іншомовної мовленнєвої компетенції на ранньому етапі. Заради справедливості зазначимо, що останнім часом завдяки глибокому реформуванню дошкільної освіти такі підходи гостро критикуються і навіть забороняються. Це, безумовно, позитивно впливає як на загальний розвиток дитини, так і на розвиток її мовленнєвих здібностей, зокрема засобами іноземної мови.

Вирішити проблему існуючих протиріччя у підходах до формування іншомовної комунікативної компетенції допоможе, в першу чергу, якісна підготовка кваліфікованих вчителів. Вважаємо, що у суспільстві існує нагальна потреба саме у кваліфікованих спеціалістах в галузі дошкільної освіти, зокрема, з іноземної мови. Аналіз соціологічних опитувань та вивчення практичного досвіду свідчать про те, що відсутність такого рівня спеціалістів призводить до сумних наслідків. Вивчивши ситуацію з навчання іноземній мові у дошкільних закладах, ми прийшли до висновку, що у багатьох із них навчають дітей іноземної мови люди, які самі мають низький рівень базових знань з іноземної мови і вважають себе здатними навчити дошкільників, оскільки маленьким дітям цих знань, на їх думку, достатньо.

В результаті маємо не лише змарнований час, а й велику шкоду для майбутнього просування дітей шляхом вивчення мови. Перевчити завжди складніше, ніж навчити, і виправити неправильну вимову завжди складніше.

Навіть, якщо до дітей приходять люди, які чудово володіють іноземною мовою, їм не завжди вдається досягнути бажаних результатів. Навчання малюків – це особлива, специфічна сфера педагогічної діяльності, яка вимагає спеціальної підготовки з методики, психології, педагогіки. Саме тому ми стверджуємо, що без підготовки кваліфікованих фахівців у галузі дошкільної освіти подолати існуючі протиріччя та проблеми на шляху формування якісної іншомовної комунікативної компетенції буде неможливо.

Наступним важливим кроком на шляху подолання вище проаналізованих протиріч є удосконалення відповідних ранньому віку дитини дидактичних засобів, які б сформували основу психологічної готовності дітей до іншомовного спілкування. В царині педагогічних технологій існує настільки багато цікавих, хороших ідей, що досить легко можна розгубитися і, навіть, заблукати. Тому дуже важливо не лише добре знати особливості та сутність цих технологій, а й бачити реальні шляхи та умови адаптації цих технологій в кожній конкретній ситуації, пам'ятаючи, що засвоєні знання є продуктом діяльності дітей, а не вчителя. Завдання вчителя – організувати діяльність дітей так, щоб допомогти їм засвоїти ці нові знання. Ми вважаємо, що лише створення позитивної емоційної атмосфери під час занять сприятиме активному розширенню комунікативної компетенції у дітей дошкільного віку, і застосовані технології будуть ефективними.

Конструктивний реалізм у підходах до формування іншомовної компетенції дітей дошкільного віку є надзвичайно важливим. Це, в першу чергу, означає, що вчитель повинен ретельно вивчити індивідуальні особливості кожного малюка в групі і психологічний клімат групи в цілому. Знання тих видів мовленнєвої та навчальної діяльності, які активізують дітей, збуджують їх інтерес, допитливість і тих, які заспокоюють, «утихомирюють» дітей та вміле поєднання цих видів діяльності на занятті зробить шлях формування та розвитку іншомовної мовленнєвої компетенції дошкільників легким, цікавим, веселим і результативним. До «збуджуючих» видів діяльності ми відносимо наступні: усні види роботи, лото, ігри, різні конкурси. Діти заспокоюються, коли пишуть, малюють/розмальовують, слухають, коли їм читають щось захоплююче і т.п.

Якщо вчитель знає, яким буде ефект від того чи іншого виду діяльності в його конкретній групі, він зможе спланувати заняття так, що вони ніколи не будуть нудними, або ж такими, коли ситуація виходить з-під контролю, оскільки діти перезбуджуються. Наприклад, досвід роботи в групах з дошкільнятами свідчить, що різні види усної мовленнєвої діяльності активізують дітей, проте хороші види роботи, як правило заспокоюють їх.

Висновки. Підсумовуючи викладені у статті ідеї щодо проблеми формування якісної іншомовної комунікативної компетенції дітей дошкільного віку та усунення існуючих протиріч у цій сфері, слід зазначити, що на сьогодні вже розроблені досить цікаві, неповторні авторські моделі ефективного навчання дітей-дошкільників іноземній мові. Деякі з них одержали підтримку Міністерства освіти і науки України та методистів відділення змісту загальної, середньої та дошкільної освіти Інституту інноваційних технологій та рекомендовані для імплементації у дитячих дошкільних закладах (наприклад, посібник «Граючись, учимось. Англійська в рухах для дітей», підготовлений вчителями-новаторами міста Луцька і Волинської області на основі методу асоціативних символів під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента кафедри іноземних мов Волинського національного університету імені Лесі Українки Л.С. Гусак). На завершення зазначимо, що ця сфера дошкільної освіти залишається надзвичайно привабливою для наступних експериментальних досліджень.

Література

1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. / А.М. Богуш // Дошкільне виховання – 1999. – №6. – С. 3-5.
2. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. / М. Вашуленко // Початкова школа – 2001 – №1 – С.11-14.
3. Read C. Children's Awareness of Language with Emphasis on Sound Systems. // The Child's Conception of Language/Ed. by A. Sinclair, Berlin, 1978. – pp. 65-82.
4. Shin J.K. Teaching English to Young Learners. // EFL Skills Conference, the American University in Cairo. – 2007 – Vol. 44, № 2.